

Byzantská ríša

Východorímska ríša ako Byzantská ríša dostala pomenovanie od gréckej kolónie a významného prístavu **Byzantion**. V roku 330 ho cisár Konštantín Veľký prebudoval na nové hlavné mesto Rímskej ríše s názvom **Konštantínopol**. Potom, čo sa Rímska ríša v roku 395 rozdelila na Východorímsku a Západorímsku, začali sa prejavovať rozdiely vo vývoji týchto dvoch častí.

Východná časť - viac zaľudnená, teda nemala problém s pracovnou silou, mala väčšiu výrobnú aktivitu, rozvíjali sa remeslá a obchod, sústreďoval sa tu politický a kultúrny život, nebola natoľko zasiahnutá barbarským vplyvom a výbojmi. Dovršením prevahy východnej časti bolo vybudovanie Konštantínopolu a iných významných metropol.

Západná časť - bola značne ničená barbarskými nájazdmi, hospodársky aj kultúrne začala zaostávať, nebol dostatok pracovnej sily, bola skôr agrárne zameraná, celkovo stagnovala, resp. upadala.

Po zániku Západorímskej ríše (476) sa cisársky titul preniesol z Ríma do Konštantínopolu. V Byzantskej ríši spočiatku prevládala snaha o obnovu Rímskej ríše. Vrcholom tohto úsilia bola vláda **JUSTINIÁNA I.** /527 – 565/, ktorý bol veľmi energickým panovníkom, viedol výboje, rozširoval územie ríše, viedol silne centralizovanú politiku.

Za manželku si vzal Teodoru, ženu s nízkym pôvodom (jej otec bol chovateľ medveďov v cirkuse), ale bola pre neho veľkou oporou.

Vďaka výbojom získal sever Afriky, Egypt, Balkán, Apeninský polostrov a časť Pyrenejského polostrova.

Jedným z nástrojov centralizačnej politiky Justiniána I. bol zborník rímskeho práva Corpus Iuris Civilis. Obsahoval 4 časti: Digesta – zborník názorov a výrokov významných právnikov, Institutiones – príručka o rímskom práve Justiniánov kódex – súbor už skôr vydaných zákonov rímskych cisárov a Novellae – zákony vydané za Justiniánovej vlády.

Justinián I. pristúpil aj k daňovej reforme - dane platili všetci. Proti centralizačnej politike a proti daňovej reforme vypuklo povstanie „Nika!“ (zvít'aziš), nazvané podľa hesla, ktoré si

povstalci zvolili. Povstanie vypuklo v roku 532 a bezprostredný podnet k nemu dali úradníci. Povstalci napadli dvor a žiadali zosadenie autora daňovej reformy. Povstanie nadobúdalo čoraz väčšiu silu, až samotný Justinián zvažoval odchod z Konštantínopolu. Proti sa postavila jeho manželka Teodora: „Chcem žiť ako cisárovná alebo zomrieť ako cisárovná!“. Nakoniec Justinián použil proti povstalcovi armádu. Povstalcov sa podarilo nahnať do cirkusu a obkľúčiť ich. Nasledovala masakra, v ktorej padlo za obeť 30 000 ľudí.

Za Justiniárovej vlády došlo k modernizácii Konštantínopolu, bola napr. postavená svätyňa Hagia Sofia, ako kresťanský chrám. Jej stavba trvala 5 rokov /532 – 537/. Mala obrovskú kupolu s krásnou výzdobou.

Cisárska kasa sa neustále vyčerpávala, preto sa objavovala snaha nájsť nové obchodné cesty na východ. Podarilo sa zlomiť čínsky monopol na hodváby, keď jeden mních doniesol z Číny priadku morušovú do Byzancie.

Za Justiniána postihli ríšu mnohé prírodné katastrofy – zemetrasenia, invázia kobyliek, hlad, mor, čo súviselo so znížením počtu obyvateľstva.

Po smrti Justiniána postupne ríša strácala dobyté územia a dostala sa do dlhotrvajúcej krízy. Na Balkáne sa musela vysporiadať s Bulharmi, boje s nimi ukončil až cisár BASILEOS II. BULHAROBÍJA v 11. storočí. Nebezpečnými boli aj iné slovanské národy, ale najväčším problémom boli Arabi z východu.

Od 11. storočia sa vládnuce dynastie snažili prostredníctvom armády, centralizácie moci upevniť postavenie ríše, ale nezaznamenali väčšie úspechy. Naopak, Turci/Arabi postupne obsadzovali jednotlivé územia Byzancie, ktorá ich nedokázala, aj kvôli zlým vnútroštátnym pomerom, zastaviť. 29. 5. 1453 dobyli vojská sultána Mahmeda II. Konštantínopol, premenovali ho na Istanbul a z kresťanského chrámu Hagia Sofia spravili mešitu. Dobytie Konštantínopolu sa vníma aj ako jeden z možných medzníkov konca stredoveku a začiatku novoveku.

Kresťanstvo v Byzantskej ríši

Už za vlády Justiniána I. bolo kresťanstvo jedným z politických nástrojov centralizmu. Obyvatelia Byzancie sa vnímali ako Rimania a pravoverní kresťania. Cisár zase ako zástupca Boha na zemi - v jeho osobe sa spájala najvyššia svetská a cirkevná moc, čo sa označuje ako **cézaropapizmus**. Cisár smel prijímať pod obojím, udeľoval požehnanie v chráme, vydával zákony aj nariadenia cirkvi.

Po smrti Justiniána I. prebiehali na hraniciach Byzancie boje. Na jej bohaté územie sa tlačili Slovania a Peržania, ktorí v 7. storočí dobyli Jeruzalem a Alexandriu. Byzantínci sa

však podarilo dobyť Perzskú ríšu a uzavrieť s Peržanmi mier. Do rúk Byzantíncov sa vtedy vrátil Kristov križ, ktorí Peržania predtým ukoristili v Jeruzaleme. Na pamiatku toho bol ustanovený sviatok Povýšenia sv. Križa. a v roku 631 bol slávnostne inštalovaný v Jeruzaleme.

V 8. storočí začal náboženský konflikt – boj medzi vyznávačmi a odporcami uctievania obrazov - ikon, známy aj ako **obrazoborectvo alebo ikonoklazmus**.

Byzantský cisár Lev III. /717 – 740/ vydal r. 730 edikt, ktorým zakazoval akékoľvek uctievanie obrazov - ikon, ale v západnej cirkvi bolo uctievanie rozšírené. V Byzancii však začalo ich ničenie - obrazoborectvo/ ikonoklazmus. Pápež Gregor III., ako predstaviteľ západnej cirkvi, však ikonoklazmus odsúdil. Za všetkým bolo aj politické pozadie. Problém ikonoklazmu pretrval až do roku 843, kedy bolo uctievanie obrazov v Byzantskej ríši opäť povolené. Cirkevná jednota medzi východom a západom bola výrazne narušená.

V 11. storočí vyvrcholil náboženský spor medzi východom a západom tiahnuci sa z 9. storočia, kedy sa odohrala tzv. Fótiová roztržka (viď nižšie). Carihradský patriarcha Michal Cerularius začal západ označovať za heretikov, 1053 dal v Carihrade pozatvárať kostoly a kláštory latinských kňazov. Reakciou pápeža Leva IX. bol pokus o urovanie. Poslal do Carihradu vyslancov, ale patriarcha legátom nedovolil slúžiť sv. omšu, legáti položili na oltár chrámu Hagia Sofia exkomunikačnú bulu proti patriarchovi. Patriarcha však neustúpil a exkomunikoval legátov aj pápeža. Rozkol medzi východnou a západnou cirkvou bol ukončený, označuje sa ako **veľká cirkevná schizma, rozkol z roku 1054**. Cirkev sa oficiálne rozdelila na západnú - rímskokatolícku a východnú - gréckokatolícku.

Fótiova roztržka – od roku 847 bol carihradským patriarchom Ignác, muž zbožný a učený. Postavenie patriarchu bolo ťažké. Vládu mal v rukách cisár Bardas, ktorý svojim nemravným životom vzbudzoval pohoršenie. Patriarcha sa teda rozhodol urobiť rázny krok a verejne odoprel Bardasovi sv. prijímanie. Hneď v roku 858 bol Ignác donútený zrieknuť sa úradu patriarchu, za nového bol zvolený Fótius. Bol iba laikom a rýchlo, proti cirkevným predpisom, prijal všetky svätenia. Pápež Mikuláš I. odoprel potvrdiť Fotia za patriarchu a tak Fotius prešiel do útoku proti Rímu. Zaútočil i na vieroučnú náuku Západu a exkomunikoval pápeža. Roztržka sa vyriešila na cirkevnom sneme v Carihrade roku 869. Patriarcha Ignác sa vrátil na svoje miesto a Fotius bol z cirkvi exkomunikovaný.